

Wiek, Kiep, Hoek, Draai

Robert Hagendoorn: 'Ik ken Boukje uit een ver theaterverleden en zij druipt van "eigenheid". Ze maakt waanzinnige voorstellingen; letterlijk en figuurlijk. Creatie in de categorie: dit bedenken je niet, dit moet ontstaan.'

Voeten in de aarde, voelhoorns naar de hemel. De ruimte verkennen met een lenig lichaam en een speelse geest. Boukje Schweigman (1974) maakt theatervoorstellingen die het publiek ademloos ondergaat en waarin het ook vaak participeert. 'Het is mijn grote uitdaging om de Nederlander uit dat hoofd te halen.'

tekst Annemiek van Grondel, fotografie Jochem Jurgens

Geef je over aan de wereld van **Boukje Schweigman**. Laat je liggend meevoeren op een kar en omhullen door kleuren, geuren en plotseling opduikende mimespelers. Stap in een uithoek van Terschelling in een verduisterde ruimte, mediteer rond een cirkel van geluid en kruip door een gaatje naar buiten voor een vier uur durende ontdekkingsstocht door de natuur. Waarin je behoedzaam kuierend samen met de exact op drie minuten afstand voor- en achter je lopende wandelaars een traag slingerend lint over het eiland vormt. Laat je met vier andere toeschouwers in een doos proppen en bekijk van daaruit een gekadreeerde voorstelling. Schaar je, gehuld in een witte pij, met andere 'monniken' rond het ritueel van een non-stop om haar as draaiende derwisj.

Interactief en intuïtief ervaringstheater met een diepere laag. Schweigman stelt de zintuigen op scherp. Voor haar eigen gezelschap Schweigman& werkt ze als regisseur samen met vormgevers, mimespelers, dansers en muzikanten en speelt meestal ook zelf mee in de voorstellingen. Beeld, geluid en beweging vormen daarin een eigenzinnig geheel en de decorstukken, meestal gecreëerd door vormgever Theun Mosk, maken eveneens deel uit van de choreografie.

Theater maken zat er al vroeg in. 'Als kind kon ik al flink de clown uithangen', verklaart ze. 'Staand op een stoel voerde ik regelmatig een onewomanshow op tussen de schuifdeuren.' Moeder was psychoanalytisch therapeut en vader natuurkundige, actief in de directie van de middenschool. Ook deden beiden ontwikkelingswerk. 'Het waren wereldverbeteraars die naar Afrika gingen om te helpen', vertelt ze. 'Ik ben geboren in Zambia. Mijn vader gaf daar natuurkundeles.'

Op haar tweede verhuisde het gezin terug naar Nederland. Schweigman groeide op in Groningen, waar ze de middenschool en het atheneum volgde. Na haar eindexamen keerde ze terug om een half jaar rond te reizen op het Afrikaanse continent. Dat zij als kind vaak aan de zorg van plaatselijke babysitters was toevertrouwd, zette haar instinct op scherp. 'Ik herkende onmiddellijk de kleuren en de geuren, voelde een vanzelfsprekende verwantschap. Ik kwam even "thuis", al ben ik verder wel heel Nederlands.'

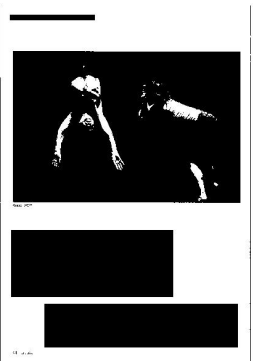
De theatermaker steekt al reizende haar licht op in landen als China, Egypte, Jordanië, Iran, Rusland, Libanon. Om inspiratie op te doen voor haar zintuiglijke beelddramaturgie of om er haar stukken op te voeren. 'Een avontuurlijke inslag?' Ze

denkt even na. 'Ik vind het spannend om over grenzen heen te kijken, om te ervaren dat het ook anders kan. In Nederland is alles rationeel en gestructureerd. Andere culturen kennen mystiek en mysterie, daar heeft men als vanzelfsprekend toegang tot het onbenoembare en onderbewuste. Het dilemma hoofd versus hart zie je in mijn werk veel terug. Het verlangen om in plaats van naar het hoofd, naar het lichaam te luisteren. Iets wat niet direct rationeel in een hokje is te plaatsen of te verklaren.'

Worsteling

Om dat te bereiken laveerde Schweigman op het pad der persoonlijke ontwikkeling ook tussen verstand en gevoel. Ze koos aanvankelijk voor een studie geneeskunde vanuit een interesse voor het menselijk lichaam. Totdat een verpleeghulpstage op een afdeling haar deed twifelen. 'Ik zag hoe die artsen daar met patiënten omgingen. De medische handelingen werden niet invoelend, bijna mechanisch verricht. De machtsverhouding tussen de alwetende dokter en de vragende patiënt...' Ze zucht en besluit monter: 'En ik kan bovendien niet tegen bloed.'

Na haar propedeuse geneeskunde volgde ze een jaar geschiedenis om uiteindelijk gehoor te geven aan haar passies: muziek, dans, theater en mime. Een particuliere theateropleiding en toneelcursussen leidden tot de Toneelschool. 'Ik werd aangenomen, waarschijnlijk wegens mijn improvisatievermogen. Maar toen de tekstboeken met saaie monologen tevoorschijn kwamen, haakte ik af. Ik voelde de energie niet, begreep de regisseur niet, zag de noodzaak niet. Ik houd van

woorden en beelden, maar dat zijn abstracties. Het gaat om de daden, wat er in het hier en nu gebeurt. De mimeopleiding op het AHK sprak me meer aan. Bij mime moet je improviserend gedachtepatronen uitbannen om creativiteit te bereiken. Als ik een stuk maak, neem ik op een bepaald moment afstand om het te kunnen analyseren. Vervolgens is het de kunst dat weer los te laten om de creativiteit op te zoeken.' Inspiratie bieden, daarnaar is Schweigman misschien niet bewust op zoek, maar ze bereikt het wel bij haar publiek. 'Een verwachtingspatroon doorbreken, dat wil ik. Mensen leegmaken en desoriënteren, op een ander spoor zetten. Met de werkelijkheid spelen. Hoe open je publiek? In het begin van mijn voorstellingen zijn voorbereidende overgangsrutuelen ingebouwd. In "Ruim" vroeg ik de toeschouwers op een kar te gaan liggen die door een tractor werd voortgetrokken naar een locatie. Vanuit dat ongebruikelijke perspectief maakten ze door een oud gebouw een wonderlijke ontdekkingstocht waarin niets is wat het lijkt. Ze lagen als baby's in een kinderwagen en leefden vol overgave mee. Aan de zolderbalken hing een draaiende schijf met touwen, waarin actrices bungelden die hen van dichtbij naderden. Daarna werden ze op een stoel in een verduisterde omgeving geplaatst, met alleen geuren en gezang als leidraad. De reacties kwamen meer overeen dan ik dacht: de ervaring had sommigen in eerste instantie angst ingeboezemd, maar die werd daarna steevast overwonnen. Enkelens hielden zelfs. Of we aan nazorg doen?' Ze schateren. 'Niet nodig! Als ze vol vertrouwen alles ondergaan en loslaten, merken de meesten dat er zoveel eigen kracht naar boven komt. Het is mijn grote uitdaging om de Nederlander uit dat hoofd te halen. Een intuïtieve laag te creëren waarin je werkelijk gaat horen, zien en beleven, los van wat je denkt te gaan zien.'

Op een knappe manier laat de theatermaker beelden spreken in haar overwegend woordloze voorstellingen. Waarbij decorstukken als symbolen dienen. Zo situeerde zij in 'Wiek' drie danseressen in gevecht met horizontaal draaiende molenwielen, geïnspireerd op de lichtstralen van een vuurtoren. Schweigman: 'Die staan voor het immer doorgaande leven. Anderen vinden het een metafoor voor ouder worden, een symbool van de voortschrijdende tijd. Ik hoop dat in mijn thema's iedereen iets herkent. Dat een stuk filosofische gedachten oproept. Dat je er na afloop anders uitkomt. Mensen ervaren mijn voorstellingen als heel persoonlijk, hoewel het om universele dingen gaat. Waardoor ze iets in jouw voorstelling zien dat je er niet concreet instopt.'

Haar grote voorbeeld is Enrique Vargas, een Colombiaanse regisseur met wie ze heeft gewerkt. Hij deinst er niet voor terug toeschouwers één voor één in doolhoven te droppen. Schweigman: 'Dat lijkt manipulatief: er zit een logistiek systeem achter. Maar hij zegt: "Don't manipulate but animate." Het is het spel van verleiden en verwachtingen wekken. Ik manipuleer de ruimte eveneens bewust, geholpen door Theun Mosk die heel dwingend is in de ruimtes en objecten die hij ontwerpt. Er is geen ontkomen aan. Ik stuur mensen door donkere gangetjes en stop ze in dozen. Geef ze binnen

een weliswaar bedacht kader de vrijheid zelf te ontdekken. Door het manipuleren van de ruimte wil ik de ervaring zo intens mogelijk maken. Dat kan riskant zijn. Je moet op een subtiele manier de balans vinden, anders roep je weerstand op. Mensen in karretjes laten rondrijden; de een vindt het eng om ergens willoos heen gestuurd te worden, de ander laat zich ontspannen medevoeren.'

Zweep

De titels van haar stukken zijn vaak een eenlettergreepig woord: Wiek, Klep, Hoek, Draai. Schweigman neemt één simpel uitgangspunt en werkt dat met concrete middelen zodanig uit dat associaties gaan stromen, ook bij het publiek. Het onbenoembare, metafysische; noem het de weerklank van donker Afrika.

Het nieuwste project heet Zweep. Inspiratie daarvoor haalde Schweigman bij het symbool dat rondtollende derwisjen tijdens hun trancedans doorgaans boven de deur hebben hangen: twee zwaarden. 'Die wapens kon ik niet rijmen met hun filosofische levensstijl', vertelt ze. 'Mij werd uitgelegd dat deze het onderscheidingsvermogen verbeelden. Zij hanteren het zwaard om ruis en afleidende gedachten buiten te sluiten ten einde bij hun intuïtie en ware "kern" te blijven. Later volgde ik in China Qigong, een meditatieve energie- en balanstherapie. De meester knalde op een gegeven moment met een zweep. Wij schrokken ons wild. Hij verklaarde dat dat staat voor de andere kant van het leven. Je kunt zachtheid en openheid prediken, maar je moet de andere kracht ook ontwikkelen. Dat vind ik prachtig aan Chinese martial arts. Er is het snelle kungfu en het langzame tai chi; het een kan niet bestaan zonder het ander. Yin en yang. Net zoals de taoïstische en boedhistische filosofieën elkaar kruisen. Tao ziet het lichaam als een landschap. De macrokosmos ligt als microkosmos in die menselijke atlas besloten. Wanneer je de wereld om je heen wilt begrijpen, moet je ook je lichaam doorgronden. Daardoor laat ik me in de nieuwe voorstelling inspireren. Zweepen zijn organisch, zowel vrouwelijk als mannelijk. Het gaat over straf, maar ook over deugd. Om de zweep goed te hanteren, moet je jezelf opheffen en volledig in de beweging van het instrument opgaan. Zelf ontspannen zijn om hem zo krachtig mogelijk te laten bewegen. Het vinden van de balans.

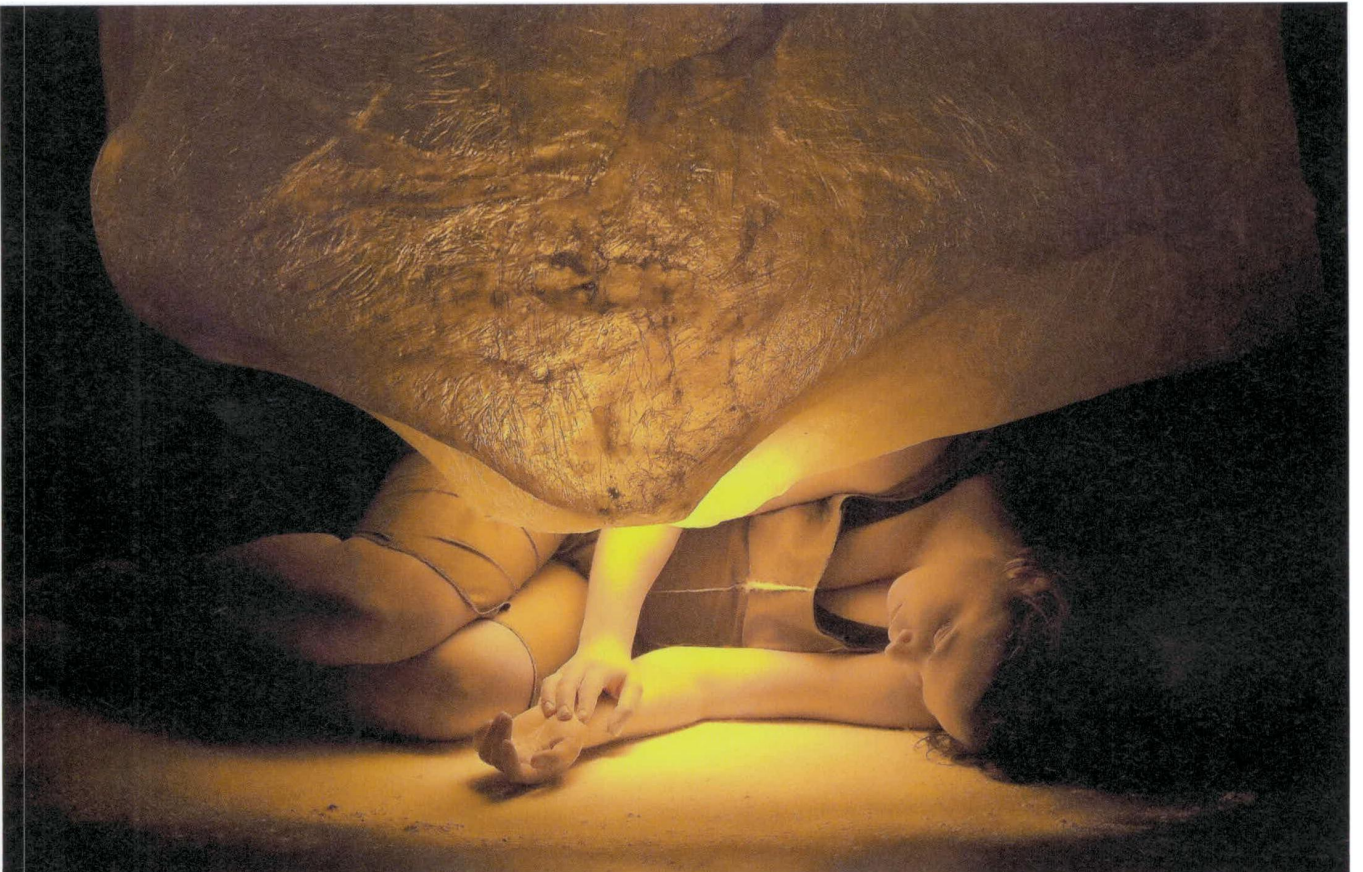
'Mijn manier van theater maken wordt wel spiritueel genoemd. Ik zie mijzelf als een bruggenbouwer tussen culturen. Het aardse en concrete snap ik als Grunninger maar al te goed, maar ook het geheimzinnige trekt me aan. Ik voel een missie om die brug te slaan, de nuchteren onder ons in een mysterie te brengen. Misschien omdat ik geboren ben in Afrika en vervolgens werd overgeplant in een koud kikkerlandje? Of door het proces dat ik heb doorgemaakt: mijn ervaringen in de academische wereld leerden mij dat loslaten een middel is om dicht bij het lichaam te komen. Dat maakt het leven simpeler en lichter. En mij zoveel gelukkiger.'

www.schweigman.org

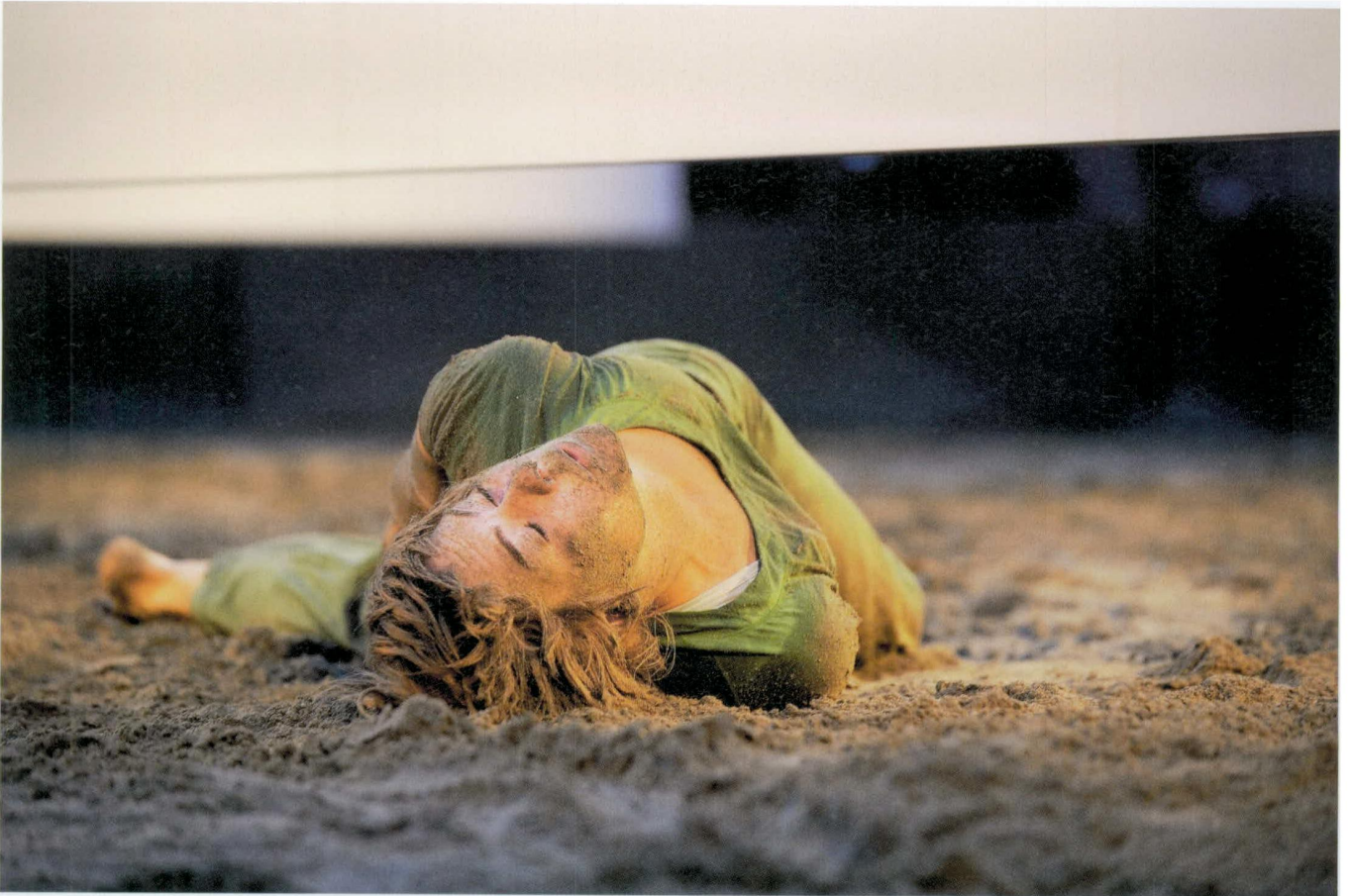
'Ik stuur mensen door donkere gangetjes en stop ze in dozen'

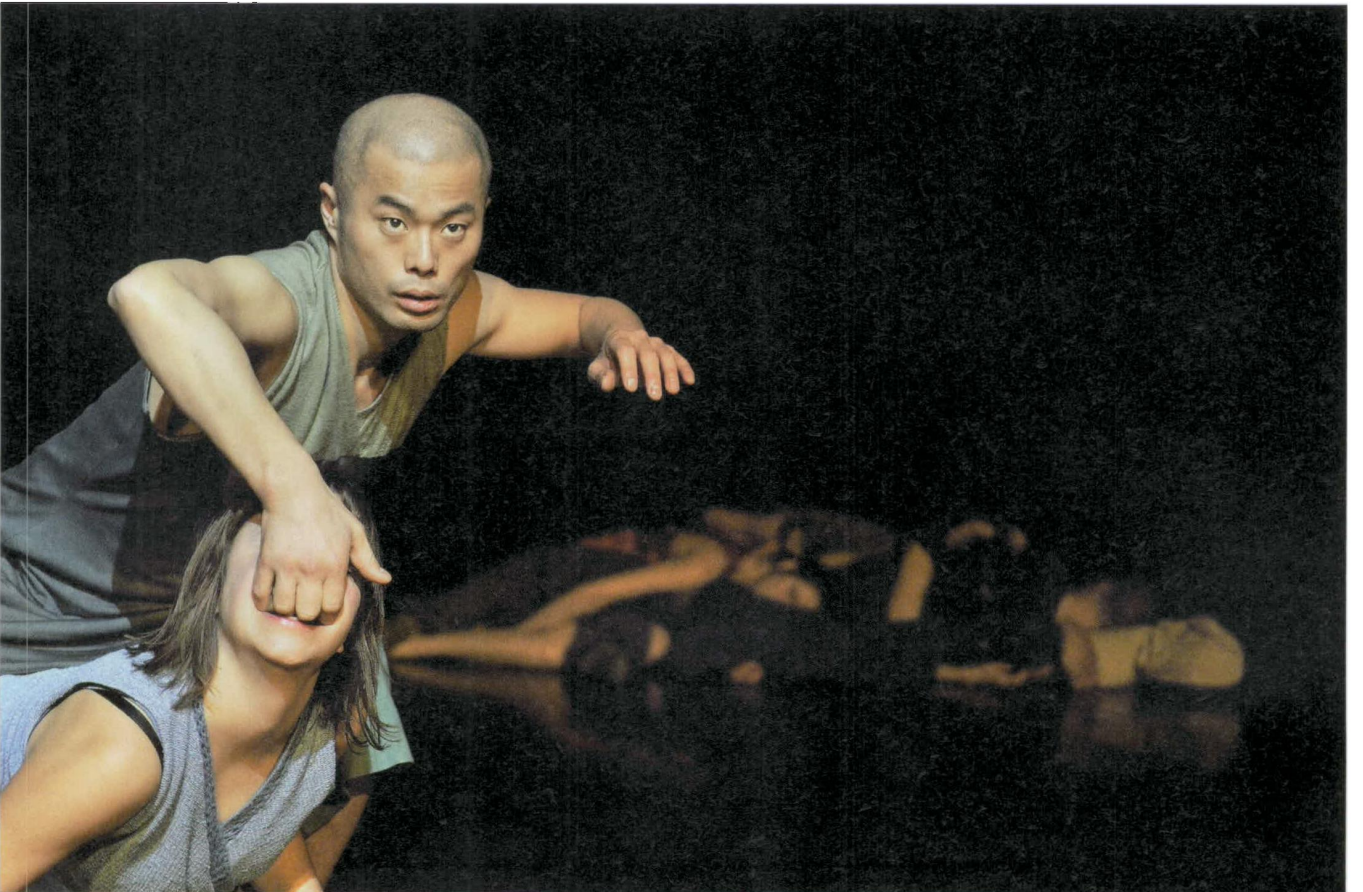
Grond (2007)

Wervel (2005)

Wiek (2009)

Tussen (2010)